

Kecskés László: Opponensi vélemény

Boóc Ádám „Felelősség és immunitás a választottbíráskodásban mint alternatív vitarendezési eljárásban. Jogösszehasonlító elemzés” című értekezéséről

A Disszertáns Boóc Ádám szakmai munkásságát szinte pályakezdése óta ismerem. Sok irányú tevékenységének joggyakorlati, tudományos és oktatási elemeire bőven volt és van rálátásom. Korosztályának jeles alakja. Tudományos konferenciákon és a választottbíróági gyakorlatban személyes közelségből is tudtam értékelni munkáját. Szakíróként először akkor figyeltem fel rá, amikor láttam olyan utalást, amelyből kiderült, hogy a római jog hajdani „külsője” is érdekli: Juszteniánusz törvényműve egykori példányainak korabeli valószínűsíthető árazásával, a korszak árviszonyaival is foglalkozott az egyik írásában.¹ Boóc Ádámmal kiváló felkészültsége, alapossága, precizitása és lényeglátó képessége okán könnyű szakmailag együttműködni. Munkabírása irigylésre méltó.

A több szakmai, foglalkozási területen is intenzíven tevékenykedő jogászkatatók munkájában az általuk művelt szakterületek gondolkodásmódjai és munkatempói között érdekes kölcsönhatások alakulhatnak ki. Ezen túlmenően és ettől függetlenül is a sokat dolgozó, sokoldalú jogászkollegák számára érdemes hangsúlyozni, hogy a tudományos munka során időnként szabad, sőt kell is égni, hajsolt tempóban dolgozni. Szabad, de mindig és folyamatosan nem is ajánlatos. A túlfűtöttség a kutatói hidegfejséget és realitásérzékét is veszélyeztetheti. A kutatás során jó néha lazítani, hátrébb lépni, sőt megpróbálni az anyag fölé helyezkedni és így rátekinteni a történésekre és a folyamatokra.

¹ Lásd: Boóc Ádám: A juszteniánuszi kodifikáció menete és értékelése. In: Acta Facultatis Politico – Iuridicae Universitatis Scientiarum Budapesti Nensis de Rondo Eötvös Nominatae ton. XXXVIII-XXXIX (ann. 2001-2002) Budapest, 2003. 227. old.

Opponens mögött több mint három évtizednyi választottbírói tevékenység áll. Ez alatt az idő alatt rengeteget változott a választottbíráskodás jogi, politikai, szociológiai és morális, környezete. Ezt a változási folyamatot, ennek lényegesebb elemeit érdemes felvillantani a dolgozat témájára vonatkoztatva. Disszertáns több szempontból meg is teszi ezt vizsgálódásai során. 260 oldal terjedelmű, jól szerkesztett dolgozatot és ahhoz kapcsolódóan 24 oldalas tézisfüzetet nyújtott be akadémiai elbírálásra.

Szerző elemzéseinek köréből kizárja a mediátori felelősséget. Ez módszertanilag több szempontból indokolható is, de kifogásolható is. Az állandó választottbíráóságokra épülő intézményes választottbíráskodás, az ad hoc választottbíráskodás és a gazdasági-pénzügyi-kereskedelmi mediáció ugyanis sokszor hasonló problémákkal szembesül és ezek felelősségi-immunitási lenyomatai is láthatóak. A „mediációra”, és az ahhoz részben hasonlító „ad hoc” választottbíráskodási formációkra is érdemes lett volna bizonyos fokig kiterjeszteni a disszertációbeli elemzést. Erre figyelmeztet egyebek mellett az a közelmúltbeli világszerte ismertté vált tragikus eset is – a ciánmérgezési ügy – amely Bangkokban egy luxushotelben lezajlott pénzügyi mediáció alkalmával, illetve annak következményeként történt, és az eseményen résztvevők mindegyikének halálát hozta.

Az intézményes választottbíráskodás említett rokonintézményei mellett az azok keretei között néha előforduló sajátos intézményvariánst, a jogszabályok félretételével, méltányossági ítéletet hozó úgynevezett „ex aequo et bono” eljárást is érdekes lehetett volna vizsgálni. A felek megfelelő tájékoztatása erről az „ex aequo et bono” eljárási lehetőségről nagyon fontos. A választottbírói felelősség itt a jogi képviselő nélkül eljáró fél esetleges hozzájáruló nyilatkozatának értékelésével kapcsolatban vethető fel. Kérdés az is, hogy az eljáró tanács elnökének egyszemélyi tárgyalásvezetői döntésével is vehet-e ilyen irányt az

eljárás, vagy pedig ehhez az eljáró tanács választottbíróinak döntése szükséges. Többször a választottbírók szótöbbséggel hozott döntését követelik meg a szabályozások. A magyar is. Az eljáró tanács elnökének tárgyalásvezetési stílusa viszont gyakran prejudikatív hatású és így a tanács tagjai lényegében követni kényszerülnek az elnöki pervezetést.

Manapság, amikor az állandó választottbíráóságokra épülő intézményes választottbíráskodás mondhatni világszerte – Magyarországon különösen – válságban van, a széles értelemben vett választottbíráskodás összes alternatív vitarendezési iránya feltétlen kutatói érdeklődést igényel. Ezért szívesen ajánlom Szerző figyelmébe a jövőre nézve ezt az átfogó szemléletű megközelítést. Talentumát ennek a komplex problémának a kutatása – mint téma – megérdemli.

Korunkban lágyul és relativizálódik a magánjog nemzetközi képzésű joganyaga. A „restatement”, a „common frame of reference”, a „modell law” és a „uniform code” típusú jogforrások elterjedése és jelentőségük növekedése egyre fokozódik a nemzetközi relevanciájú jogi ügyek megítélésénél és elintézésénél. Ezek a szabályozási módozatok akár „preventív jogharmonizációnak” is tekinthetők nemzetközi metszetben, és így akár költségkímélő hatásuk is kimutatható. Érdekes fejlődési vonalat mutat az USA jogában az, ahogy a második világháború után a Restatement of Contracts szabályanyagának nagy része beépítésre került a készülőben lévő Uniform Commercial Code keretei közé. Ebben a jogfejlődési mozzanatban is kétségtelenül szerepe volt az amerikai jogi realizmus filozófiájának, különösen Arthur Corbin, Karl N. Llewellyn, William A. Schnader, Soia Mentschikoff, Grant Gilmore és Herbert F. Goodrich munkásságának. Közülük főként Llewellyn professzor felesége, Soia Mentschikoff volt hatékony a kereskedelmi jogi és nemzetközi kereskedelmi jogi gondolkodásnak a választottbíráskodás fejlődési ívébe való beépítésében. Ehhez keretet adott az is, hogy 1964-ben ő lett az USA képviselője a Hágai Nemzetközi

Magánjogi konferencián, valamint, hogy szakmai pályafutásának záró szakaszában, amikor 1967-től Miamiban tanított, majd pedig különösen 1974 és 1982 között, amikor a University of Miami Law School legendás dékánja volt, széleskörű kutató és oktató tevékenysége révén fényes választottbíróági kultúrát alapozott meg. Ebben segítségére volt, hogy számíthatott a híres svéd választottbíró és kutató, Gills Wetter segítségére, aki a téli időszakot szívesen és rendszeresen Miamiban töltötte. Soia Mentschikoff választottbíráskodás irányú kutatásainak középpontjában az elfogult választottbírói döntés elemzése állt („cognitive bias of arbitral decision-making”) szívesen ajánlom Disszertáns figyelmébe, hogy jövőbeli vizsgálódásai – ha kedve tartja – terjedjenek ki Mentschikoff ilyen irányú tevékenységére is. A választottbírói felelősségnek ez is egy érdekes dimenziója.

A választottbíráskodás gyakorlatában érdekes átmosódások tapasztalhatók bizonyos tényállások etikai és felelősségi megítélhetősége között. Az állandó választottbíróóságok esetében komoly etikai problémát jelenthet, ha például a választottbíróági eljáró tanács elnöke megválasztásának, vagy kijelölésének folyamata elakad. Az ilyen esetekben okkal lehet feltételezni, hogy ezen személyi kérdés eldöntésének szerencsétlen módon esetenként akár már ügydöntő jelentősége is lehet. A morálisan és felelősségileg érzékeny ezen esetekben pedig sajnálatos módon elhalványulhat az érdemi tárgyalás és döntés minősége, tisztessége.

Ha a felek által jelölt választottbírók nem tudnak megállapodni az eljáró tanácsot elnöklő választottbíró személyéről, akkor róla többnyire az intézményes választottbíróóság elnöksége vagy elnöke dönt. Az ilyen esetekben a választottbíróóság felelőssége is felvetődhet. Hasonlóképpen akkor is, ha a választottbíróóság titkárságának egyik adminisztratív dolgozója esetleg hivatali szerepét tévesztve – a titkársági sürgés-forgás közepette – sikeresen befolyásolja

az intézményi döntést az eljáró választottbírószági tanács elnökének személyére vonatkozóan. Ennek a problémakörnek a kezelésénél nagy szerepe van a választottbírószág elnökségi tagjai és elnöke személyiségének.

Érdekes kutatási téma lehet a jövőben az is, hogy korunk digitális valósága miként hat a választottbírószági eljárások esztétikumára. Az állami bíróságokon folyó eljárások keretei között észlelhető „digitális terror” következtében az alaposabb szakmai elmélyülésre alkalmat adó „intézményes választottbírószági”, „ad hoc” választottbírószági, valamint az „ex aequo et bono” döntéshozatallal záruló választottbírószági és a „mediációs” eljárások lefolytatásának gyakran van esélye a jövőben is. Nem lenne felesleges ezekre a sajátos eljárási formákra nézve is elemezni a választottbírói felelősséget és az immunitást.

Ügyvédként dolgozó fiatal jogászkollegák választottbírószági munkájában gyakran érzékelhető, hogy a modern ügyvédi irodai rutinjuk stíluselemeit alkalmazva az eljárások digitális koncentrálására, gyorsítására törekedve akarva akaratlan összetörik az arbitráció szakmai báját, és így összetörik, illetve lehetetlennítik az arbitráció sokaknak szakmai élményt jelentő esztétikumát. Az ügyvédi beadványok manapság többnyire jólszerkesztettek, de terjedelmesek. Főként az ügyek tényállására, annak bőséges bemutatására koncentrálnak és csak kisebb mértékben tartalmaznak jogi, elméleti, dogmatikai érveléseket.

A manipulált perérték állítások helyretétele is gyakran problémát jelent a választottbírók számára. Vannak eljárási, eljárás közbeni helyzetek, amelyeket az iratokba, iratok mögé bújó és azokból felnézni képtelen választottbíró nem tud megoldani. Ilyesmi gyakran előfordul akkor, amikor a felek ügyvédei ügyeskedve, sőt esetleg összejátszva egymással, esetenként az egymással szemben ülők is (sic!) alacsony perértéket jelölnek meg: lényegében olcsóbb, szinte ingyenes igazságszolgáltatást remélve a választottbírószágtól. Az ügyek

valódi, nagyobb perértékű szubsztrátumára vonatkozó rendezését pedig későbbre, egymás közötti elintézésre hagyják, a választottbíróóság által határozati formában felvázolt jogértelmezési gondolatpályán. Ez a választottbíróósági ítéletek ingyenes multiplikációjának a jelensége. A választottbíróóság tekintélye ilyenkor veszélybe kerül, lejárátódik. Ezzel a hozzáállással szemben szinte csak egy módszer kínálkozik: a tárgyaláson az eljáró tanács elnökének és a választottbíróknak a felek, illetve azok jogi képviselőinek mélyen a szemébe kell nézni. Ezekben az esetekben az adott ügyben eljáró választottbírók szakmai, morális tekintélyének óriási szerepe van és ez nagy próbatétel. Ezért is jó, ha vannak nagyra becsült „öregek” a „háznál”.

A manipulált perérték figyelembevételével hozott ítéletnek esetenként még közrendsérelmi vetülete is lehet. A választottbírói felelősségnek ez nem is annyira enyhe esete, mint ahogy az esetleg első pillantásra látszik. A közrendsérelmi szempont felvetésének az ítélet esetleges állami bíróság általi érvénytelenítésére is lehet hatása. Ez különösen akkor fordulhat elő, ha a felek, illetve az ők jogi képviselői közötti érdekegység a választottbíróósági eljárás során vagy azt követően felbomlik. Ez az eset is illeszkedik az „abuse of arbitration” újabban hangsúlyossá vált kutatási témakörébe. Nem véletlen, hogy a nagyon aktív szerző és szerkesztőpáros Alexander J. Bělohlávek és Naděžda Rozehnalová kiadványsorozatának a 2024 évi CYArb „Abuse of Arbitration 2024” kötetnek is a választottbíráskodással kapcsolatos visszaélés a témaválasztása (még ha az általam felvetett választottbíróósági perérték-manipuláció nem is található meg az említett kötet kutatott témái között.)²

A disszertáció címe két jogelméleti szempontból érdekes fogalomra is utal. Ezek egyike az immunitás, a másik pedig a jogösszehasonlítás.

² Lásd: Czech (& Central European) Yearbook of Arbitration Volume XIV. 2024. Abuse of Arbitration

Véleményem szerint a választottbírói felelősséggel összefüggésben is érdekes lenne foglalkozni azzal, hogy az immunitás pusztán jelenség vagy pedig jogintézmény. Opponens számára kézenfekvőnek tűnik, hogy mindkettő. A disszertáció anyagát olvasva az a benyomás alakulhat ki, hogy Disszertáns az immunitással inkább, mint jogintézménnyel foglalkozik. Ilyen szempontból közöl is bőségesen anyagokat, illusztrálva megállapításait, következtetéseit. Opponens – úgy is mint több évtizede gyakorló választottbíró – Disszertánsnál nagyobb jelentőséget tulajdonít témakörünkben az immunitás informális elemeinek.

Ami pedig a disszertáció címében jelzett jogösszehasonlítást illeti, megállapítható, hogy Szerző a manapság széleskörűen követett deskriptív, azaz leíró jellegű jogösszehasonlító módszert alkalmazza, bőséges anyagközléssel. Opponens számára úgy tűnik, hogy a Disszertáns által alkalmazott jogösszehasonlítási módszer leginkább a komparatisztika egyik hajdani klasszikusa, Léontin-Jean Constantiesco módszeréhez, az úgynevezett „micro-comparative” megközelítéshez hasonlítható. Emlékezhetünk arra, hogy a jogösszehasonlítás elméletének lényeges módszertana még a bipoláris világrendszer fennállta alatt alakult ki. A jogösszehasonlítás metodológiájának kialakításában nagy szerepe volt az egykori világhírű magyar jogtudósnak, Eörsi Gyulának is. Annak a korszaknak a jogi gondolkodását – főleg a szocialista oldalon – élesen felvetett politikai-ideológiai szemlélet hatotta át. A jogösszehasonlítás gondolatvilágában – elméletében és gyakorlatában – egy jelentős módszertani ugrópont már abban az időben fontossá, szinte megkerülhetetlenné vált, és ez érvényes maradt mind a mai napig. Ez a „lényegre redukálás” mozzanata. A leíró jellegű jogösszehasonlítás és az elméleti értékű jogösszehasonlítás között ez az egyik lényeges gondolati ugrópont – ennek léte vagy nem léte – minőségteremtő kritérium. Ennek a kíváncságnak

tesz eleget Szerző például akkor is, amikor felvázolja, hogy: „számos jogrendszer (pl. a német vagy a francia jog) a bírói felelősséget alapul véve szabályozza a választottbírói felelősséget – vagy, mint például az USA joga, a bírói immunitás mintájára alkotja meg a választottbíró immunitását – és a jogalkalmazás során is gyakran figyelembe vételre kerülnek a bírói felelősségre vonatkozó szabályok a választottbíró felelősségének megítélésekor. Az ügyvédi felelősségre történő kitekintésnek elsődlegesen a választottbírói felelősséggel, illetve a tevékenység során okozott károkkal összefüggő felelősségbiztosítás vonatkozásában van jelentősége”³ Szerző amikor összehasonlító jogi metszettben vizsgálja az egyes jogrendszerek megoldásait, a „lényegre redukálás” ugrópontjához mindig eljut.

Opponensnek az a határozott véleménye, hogy addig, ameddig ennyire gyér a Magyar Kereskedelmi-és Iparkamara Választottbírásgához benyújtott keresetek száma, addig nem érdemes a választottbírói felelősségbiztosítás feltételrendszerének kidolgozásával foglalkozni. Az MKIK mellett szervezett állandó választottbírásg az elmúlt évek során több biztosító társasággal is felvette a kapcsolatot és velük konzultációt kezdeményezett, de részükről egyáltalán nem mutatkozott üzleti érdeklődés.

A választottbíráskodással kapcsolatban gyakran emlegetik a korrupció és a gerilla választottbíráskodás fogalmait, mint kritikai kategóriákat. Tematikailag meg kell különböztetni ezt a két tényálláskört, bár kétségtelenül van közöttük átfedés. A korrupció olyan történésekre utal, amelyek büntetőjogi megítélést is indokolnak. A gerilla választottbíráskodás ennél szélesebb jelenségekört fed le, hiszen a büntetőjog területére eső korrupció mellett olyan etikai visszaéléseket, szabályszegéseket is magában foglal, amelyek érinthetik a korrupció határvonalát

³ Lásd: Tézisek 2. oldal

vagy akár annak tényleges területét is. A gerilla választottbíráskodás esetei nagyon széles körűek.⁴

A korrupció és a gerilla választottbíráskodás problémáinak nehéz érzékelhetőségére, megfigyelhetőségére utalhat William Park is az először 2001-ben, aztán néhány alaklommal még ismételten közzé tett híres tanulmányában, amely címének második fordulatában nehezen megfejtető módon az elefántokat és a pornográfiát hozza szóba. Ugyanez Günther Horváth benyomása is, mert egyik tanulmányában arról ír, hogy a "gerilla taktikákat" a választottbíráskodásban csak körülményesen, körmönfont módon lehet megközelíteni.⁵ A kikényszeríthető etikai normák hiányában nehéz szétválasztani a kreatív pertaktikákat a jogász magatartási szabályok megszegésétől. A gerilla taktikák nem járnak mindig feltétlenül etikai vagy eljárási szabályok megsértésével, de csaknem mindig zavaróan befolyásolják a választottbírási eljárást.⁶

A korrupció választottbíráskodási előfordulása elméleti értékelésének első híres eseteként említik azt, amikor Gunnar Lagergen (1912-2008) híres svéd bíró és választottbíró egyesbíróként eljárva, párizsi tárgyalási székhellyel tárgyalt egy ügyet (ICC Case No.1110)⁷,⁸ és abban az ügy alapjául szolgáló szerződésben nyilvánvalóan megmutatkozó korrupciós tartalom miatt 1963-ban választottbírói

⁴ Lásd: Horvath, Günther J.: *Guerilla Tactics in Arbitration, an Ethical Battle: Is There Need for a Universal Code of Ethics?* Austrian Yearbook on International Arbitration, 2011 (Klausegger, Klein–Kremslehner–Petsche–Pitkowicz–Power–Welser–Zeiler eds., 2011).

⁵ Lásd: Günther J. Horvath *Stumble Ways of Addressing Guerilla Tactics*, Austrian Yearbook on International Arbitration, 2014. Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung Verlag C.H. Beck, München Stampfli Verlag, Bern, Wien 2014. 223–239. old.

⁶ Lásd: Horvath, Günther J.: *Guerilla Tactics in Arbitration, an Ethical Battle: Is There Need for a Universal Code of Ethics?* Austrian Yearbook on International Arbitration, 2011 (Klausegger, Klein, Kremslehner, Petsche, Pitkowicz, Power, Welser & Zeiler eds., 2011) 297. old.

⁷ A nagy tekintéllyel rendelkező Gunnar Karl Andreas Lagergen India-Pakisztán, Egyiptom-Izrael és Irán-USA relációju ügyeket is tárgyalt szép számmal. 1943-ban Raul Wallenberg híres svéd diplomata féltestvérével Nina von Dardellel kötött házasságot. 1944-ben született Nane nevű lányuk 1984-ben Kofi Annan 2001-ben Béke Nobel-díjasnak megválasztott 1996-tól 2006-ig két ciklusban hivatalban volt ENSZ főtitkárnak lett a második felesége.

⁸ ICC Award No. 1110.

eljárási hatáskörének hiányát állapította meg.⁹ Ezen álláspontja mögött az a felfogása húzódhatott meg, hogy a választottbíróknak "ex officio" kötelezettsége van a korrupció feltárására. Ezt követően néhány évtizedig nem volt különösebben téma a korrupció és a választottbíráskodás kapcsolata. Von Wobeser egy 2016-ban megjelent tanulmányában említi, hogy újabban növekvő számban találhatók olyan választottbírószági ítéletek, amelyekben a korrupcióval kapcsolatos állítások fogalmazódnak meg.¹⁰

A korrupció gyanúja a nemzetközi beruházásvédelmi és a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodásban is megjelenik. A nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodási gyakorlatban leginkább az ügynöki szerződések és a konzultációs (tanácsadói) szerződések vizsgálatánál vetődnek fel korrupciós elemek.¹¹ A korrupciós tényállások közül pedig, főként a vesztegetés és a pénzmosás jeleivel lehet szembesülni ebben a körben.¹²

A nemzetközi beruházásvédelmi ügyek körében pedig az figyelhető meg, hogy a befogadó államok sokszor azért hivatkoznak a beruházói korrupcióra, hogy lerázzák magukról az adott választottbírószági jurisdikcióját (hatáskörét).¹³ A

⁹ Von Wobeser, Claus: The Corruption Defence and Preserving the Rule of Law. In: „Evolution and Arbitration: The Future of International Arbitration, 24th ICCA Congress 15–18 April 2018, Sydney, Australia, International Council for Commercial Arbitration, International Arbitration And The Rule of Law: Contribution and Conformity, General Editor: Andrea Menaker, Kluwer Law International B. V. The Netherlands, 2017. 203–224, 204 old.

¹⁰ Lásd: von Wobeser, Claus: The Corruption Defence and Preserving the Rule of Law. In: „Evolution and Arbitration: The Future of International Arbitration, 24th ICCA Congress 15–18 April 2018, Sydney, Australia, International Council for Commercial Arbitration, International Arbitration And The Rule of Law: Contribution and Conformity, General Editor: Andrea Menaker, Kluwer Law International B. V. The Netherlands, 2017. 204 old.

¹¹ Von Wobeser egy 2016-ban megjelent tanulmányában említi, hogy újabban növekvő számban találhatók olyan választottbírószági ítéletek, amelyekben a korrupcióval kapcsolatos állítások fogalmazódnak meg. Lásd: von Wobeser, Claus: The Corruption Defence and Preserving the Rule of Law. In: „Evolution and Arbitration: The Future of International Arbitration, 24th ICCA Congress 15–18 April 2018, Sydney, Australia, International Council for Commercial Arbitration, International Arbitration And The Rule of Law: Contribution and Conformity, General Editor: Andrea Menaker, Kluwer Law International B. V. The Netherlands, 2017. 211. old.

¹² Von Wobeser egy 2016-ban megjelent tanulmányában említi, hogy újabban növekvő számban találhatók olyan választottbírószági ítéletek, amelyekben a korrupcióval kapcsolatos állítások fogalmazódnak meg. Lásd: von Wobeser, Claus: The Corruption Defence and Preserving the Rule of Law. In: „Evolution and Arbitration: The Future of International Arbitration, 24th ICCA Congress 15–18 April 2018, Sydney, Australia, International Council for Commercial Arbitration, International Arbitration And The Rule of Law: Contribution and Conformity, General Editor: Andrea Menaker, Kluwer Law International B. V. The Netherlands, 2017. 209–210 old., Borbás Eszter: Konferencia beszámoló. (A „Választottbíráskodás és más alternatív vitarendezési eljárások jogi szabályozásának alapjai”) Kézirat. Pécs, 2018. 1–12. old., különösen 3. old.

¹³ Von Wobeser, Claus: The Corruption Defence and Preserving the Rule of Law. In: „Evolution and Arbitration: The Future of International Arbitration, 24th ICCA Congress 15–18 April 2018, Sydney, Australia, International

beruházók pedig azért szokták állítani a befogadó állam oldalán a korrupció megtörténtét, mert így próbálják bizonyítani azt, hogy a másik oldal szerződésszegő, jogsértő módon járt el.¹⁴

A gerilla taktikák a választottbíráskodás során többféle alanyi viszonylatban is megjelennek. Előfordul, hogy az ellentétes oldalakon eljáró ügyvédek egymással szemben alkalmaznak ilyeneket, illetve sokszor az eljáró választottbírói tanáccsal szemben élnek ilyesfajta eszközökkel. A gerilla választottbíráskodási taktikák alkalmazása sajnálatos módon még az eljáró választottbírói tanácsok egyes tagjai körében is előfordulhat.

Az ügyvédek részéről előforduló gerilla módszerek példálózó felsorolásban a következők lehetnek: a tanúk megfélemlítése fenyegetése; telefonlehallgatásokkal szerzett információk felhasználása; új bizonyítékok időleges vagy végleges elrejtése a másik fél elől; bizonyítékok visszatartása; eljárást késleltető taktikák alkalmazása; politikai nyomás alkalmazása; alaptalan kifogások beterjesztése a választottbírókkal szemben. Úgy tűnik, hogy feltűnően gyakoriak az ügyvédeknek a másik fél által jelölt választottbíróval szemben bevetett gerilla jellegű magatartásai.¹⁵ Ezen elemek mindegyikének van, illetve lehet felelősségi referenciája.

Az eljárás menetének szándékos lassítása, késleltetése szintén gerilla jelenség. Ez különösen akkor gyanús, ha a felperes oldalán jelenik meg. Nagyobb szervezetek keretei között működő önálló jogalanyiséggal rendelkező felek közötti

Council for Commercial Arbitration, *International Arbitration And The Rule of Law: Contribution and Conformity*, General Editor: Andrea Menaker, Kluwer Law International B. V. The Netherlands, 2017. 206 old.

¹⁴ Von Wobeser, Claus: *The Corruption Defence and Preserving the Rule of Law*. In: „Evolution and Arbitration: The Future of International Arbitration, 24th ICCA Congress 15–18 April 2018, Sydney, Australia, International Council for Commercial Arbitration, *International Arbitration And The Rule of Law: Contribution and Conformity*, General Editor: Andrea Menaker, Kluwer Law International B. V. The Netherlands, 2017. 208–210 old.

¹⁵ Vö.: Horvath, Günther J.: *Guerilla Tactics in Arbitration, an Ethical Battle: Is There Need for a Universal Code of Ethics?* *Austrian Yearbook on International Arbitration*, 2011 (Klausegger, Klein–Kremslehner–Petsche–Pitkowitz–Power–Welser–Zeiler eds., 2011) 297–313. old., különösen: 299–301. old. és 313. old., Günther J. Horvath, *Stable Ways of Addressing Guerilla Tactics*, *Austrian Yearbook on International Arbitration*, 2014. Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung Verlag C.H. Beck, München Stampfli Verlag, Bern, Wien 2014. 223–239. old., Borbás, E.: *Konferenciabeszámoló. (A „Választottbíráskodás és más alternatív vitarendezési eljárások jogi szabályozásának alapjai”)* Kézirat. Pécs, 2018. 1–12. old., különösen 3. old., Mohai Máté referátumában.

választottbíróági eljárásokban bizonyos külső adminisztrációs, miniszteriális, kormányzati elvárások teljesítése érdekében előfordul némileg gyanút keltő módon, hogy az alperes nem ellenzi a felperes kereseti követelésének megítélését. Ennél jóval súlyosabb megítélés alá eső tényállás az, amikor a felek közötti együttműködés gyaníthatóan pénzmosási szándékkal működik.

A választottbírók részéről pedig a következő kifogásolható magatartások jelennek meg: választottbíró lemondása az ítélelhozatal késleltetése vagy megghiúsítása céljából; feltárási kötelezettség megsértése; kiszivárogtató kommunikáció az eljáráson belüli vagy azon kívüli személyek irányában. Egyes választottbírók késlekedése, passzivitása, az eljáró tanács elnökének megválasztásánál annak érdekében, hogy a választás lehetősége az Állandó Választottbíróság elnökségére vagy elnökére háramolhasson. A választottbíróknak kötelessége a jogállamiság értékeinek megőrzése az eljárások során, ugyanakkor választottbírói kötelesség a felek irányában a bizalmi viszony és a titoktartás tisztelete. E két szempontnak eleget tenni esetenként nem könnyű és ebből bonyolult problémák adódhatnak a választottbírók "jelentési kötelezettségének" megítélésénél is.¹⁶

A gerilla választottbíráskodás mint szakkifejezés bizonyos felek érdekérvényesítéseit kiszolgálni akarva a jogellenesség határait súroló, illetve esetenként azt át is lépő, erősen kifogásolható ügyvédi, illetve választottbírói magatartásra utal. A választottbírókra vonatkozó probléma-elemek a Disszertáció tágabb anyagkörébe is sorolhatóak.

A választottbíráskodásban részt vevő jogászok számának növekedésével - különböző jogi kultúrháttérük miatt is - tevékenységük eltérő stílusjegyei is növekedtek. Egy-egy eljárásban ugyanis sokszor különböző államokból származó ügyvédek és választottbírók tevékenykednek. Gyakorlati problémákat is felvet,

¹⁶ Vö.: von Wobeser, Claus: The Corruption Defence and Preserving the Rule of Law. In: „Evolution and Arbitration: The Future of International Arbitration, 24th ICCA Congress 15–18 April 2018, Sydney, Australia, International Council for Commercial Arbitration, International Arbitration And The Rule of Law: Contribution and Conformity, General Editor: Andrea Menaker, Kluwer Law International B. V. The Netherlands, 2017. 24 old. Horvath, Günther J.: Guerilla Tactics in Arbitration, an Ethical Battle: Is There Need for a Universal Code of Ethics? Austrian Yearbook on International Arbitration, 2011 (Klaussegger–Klein–Kremslehner–Petsche–Pitkowitz–Power–Welser–Zeiler eds., 2011) 301- 302. old.

hogy az Egyesült Államokban megengedett például a tanúk vallomástételre történő felkészítése az ügyvédek által. Angliában viszont ez tilos. Az ügyvéd bizonyítékokkal alá nem támasztott tényállítást nem tehet az Egyesült Államokban, Angliában és Németországban, tehet viszont ilyen például Mexikóban és Szaúd-Arábiában.¹⁷

A választottbírók a választottbíráskodási gerillákkal szemben a leghatékonyabban maguk léphetnek fel. Fontos ezért, hogy gyakorlott, tapasztalt választottbírókból álló eljáró tanácsok tárgyaljanak.¹⁸ Az eljáró tanácsok oly módon is felléphetnek a gerilla taktikákkal szemben, hogy az ügy érdemi tárgyalásának megkezdése előtt az eljárás szereplőinek közreműködésével listát állítanak össze arra vonatkozóan, hogy melyek az elfogadható, illetve az el nem fogadható eljárási magatartások. Elvileg hatékony módszer lehet hosszú távon az is, ha az eljáró tanács úgynevezett "költségítélet" ("costs award") kibocsátásával a gerilla módon eljáró oldalra hárítja a többletköltségek viselését, illetve esetleg ezen túlmenően is próbálkozhat némileg büntető módon megállapítani a perköltségeket. Ennek a módszernek azonban komoly hátránya, hogy veszélyeztetheti az eljáró tanács tekintélyét, jó hírét. Szerencsésebb tehát, ha az eljáró tanács a maga megkérdőjelezhetetlenül nagy szakmai és morális tekintélyével őrzi a jogállami értékeket az eljárás során.¹⁹

Vannak, akik továbbra is komoly reményeket fűznek a nemzetközi etikai kódexek alkalmazásához. Mások viszont kétségeket fogalmaznak meg és általános jelleggel is felhívják a figyelmet arra, hogy a különböző "soft law" módszerű dokumentumok elterjedésének határt kellene már szabni a

¹⁷ V.ö.: Horvath, Günther J.: Guerilla Tactics in Arbitration, an Ethical Battle: Is There Need for a Universal Code of Ethics? Austrian Yearbook on International Arbitration, 2011 (Klausegger–Klein–Kremslehner Petsche–Pitkowicz–Power–Welser–Zeiler eds., 2011).

¹⁸ Vö.: Horvath, Günther J.: Guerilla Tactics in Arbitration, an Ethical Battle: Is There Need for a Universal Code of Ethics? Austrian Yearbook on International Arbitration, 2011 (Klausegger, Klein, Kremslehner, Petsche, Pitkowicz, Power, Welser & Zeiler eds., 2011) 303–304. old.

¹⁹ V.ö.: Horvath, Günther J.: Guerilla Tactics in Arbitration, an Ethical Battle: Is There Need for a Universal Code of Ethics? Austrian Yearbook on International Arbitration, 2011 (Klausegger, Klein, Kremslehner, Petsche, Pitkowicz, Power, Welser & Zeiler eds., 2011), 297–313. old.: Günther J. Horvath, Stubble Ways of Addressing Guerilla Tactics, Austrian Yearbook on International Arbitration, 2014. Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung Verlag C.H. Beck, München Stampfli Verlag, Bern, Wien 2014. 223–239. old.

választottbíráskodásban, mert növelik a jogalkalmazók bizonytalanságérzetét. A választottbíráskodásra vonatkozó etikai kódexek közül kiemelkedő jelentőségűnek tekinthető az International Bar Association (IBA) "International Code of Ethics" című anyaga.²⁰

Szórakoztató esetként tartják számon, amikor egy választottbíráskodással is foglalkozó professzor, a "gerilla választottbíráskodás" elterjedt szakkifejezésre nem emlékezve gengsztert és banditát emlegetett. Így írunk mi (sic!)

Jelenleg az Európa-szerte legnagyobb figyelmet és érdeklődést kiváltó - korrupciós elemet amúgy egyáltalán nem tartalmazó - etikai vonatkozású kérdéseket mégis felvető választottbíráskodási konfliktus és bonyodalom, amely egy Szlovénia és Horvátország között indult, a Pirani-öböllel kapcsolatos ügyben bontakozott ki. 2017. június 29-én hozott ítéletet a Gillbert Guillaume által elnökölt, a Permanent Court of Arbitration adminisztrációjával eljáró tanács a Szlovénia és Horvátország között 2009. november 4-én kötött választottbíróági szerződés alapján lefolytatott eljárásban. Egyhangú döntéssel meghatározta az eljáró öttagú tanács a vitatott szárazföldi és tengeri határvonalat és ezáltal egy, "Junction area" kijelölésével kijáratot biztosított Szlovénia számára a nemzetközi vizekhez. A Pirani-öböl, mintegy 4/5-e Szlovéniához került. A jogvita a két ország között annak idején átmenetileg Horvátországnak az Európai Unióhoz való csatlakozását is akadályozta, illetve késleltette. 2015 nyarán a szlovén bíró és egy szlovén hivatalnok közötti telefonbeszélgetést lehallgatva, annak tartalmát széleskörűen közzétették a szerb és a horvát sajtóban. Ez a kommunikáció semmilyen korrupciós elemet nem tartalmazott, a Szlovénia által jelölt nemzetközileg nagy tekintélyű választottbíró azonban lemondott, sőt a Horvátország által jelölt választottbíró is így tett. Horvátország szerint a történetek miatt elállhatnak a választottbíróági szerződéstől, az öttagú eljáró tanácsnak

²⁰ Horvath, Günther J.: Guerilla Tactics in Arbitration, an Ethical Battle: Is There Need for a Universal Code of Ethics? Austrian Yearbook on International Arbitration, 2011 (Klaussegger–Klein–Kremslehner–Petsche - Pitkowitz–Power–Welser–Zeiler eds., 2011), 299. old.

viszont az volt az álláspontja, hogy nemcsak jogosult, de köteles is az eljárás lefolytatására. A választottbíróági ítélet Horvátország általi elismerése és végrehajtása tárgyában Szlovénia eljárást indított az Európai Bíróságon. Priit Pikamäe főtanácsnok 2019. december 11-én véleményében azt fejtette ki, hogy ez a jogvita kívül esik az Európai Bíróság joghatóságán²¹ és így hatáskör hiányában elakadt az eljárás.

Hiányosságnak tartja Opponens, azt hogy a disszertáció nem foglalkozik a Piran Bay Croatia vs Slovenia üggyel, amely a választottbírói felelősség témakörében óriási szakmai, politikai és közéleti érdeklődést vonzott, lévén hogy a Permanent Court of Arbitration keretei között folyamatban volt eljárás botrányosnak tűnő, de később nagyrészt tisztázott okokból egy időre elakadt.

A választottbíráskodásban a legújabbkori kezdeteknél a jogász szakembereknek egy kis csoportja volt csak érintve. Abban az időben ritkán vetődtek fel etikai problémák a választottbírói tevékenységgel kapcsolatban, mert a választottbíróknak fontos volt, hogy megőrizzék jó hírüket, tekintélyüket, egymástól pedig magas szintű professzionalizmust igényeltek és vártak el. Később viszont bővült az eljáró választottbírók köre, sőt az nagyon is kiterjedté vált. A nemzetközi választottbíráskodás mértéke pedig a globalizációval együtt különösen látványosan növekedett.²²

A XX. század második felében Magyarországon a választottbírók köre az egykori külkereskedelmi vállalatok jogászaiból, egykori állami bírókból, ügyvédekből és egyetemi tanárokból állt össze. A külkereskedelmi vállalati jogtanácsosoknak hajdani kivételes helyzetükből adódóan volt megfelelő gyakorlatuk, szaktudásuk

²¹ Lásd: Sárközy Tamás: Választottbírói helytállás – felelősség, különös tekintettel a választottbíróági ítéletek érvénytelenítésére., *Gazdaság és Jog*, 2019. évi 7. szám, 22. old.

²² Lásd: Lásd: Horvath, Günther J.: Guerilla Tactics in Arbitration, an Ethical Battle: Is There Need for a Universal Code of Ethics? *Austrian Yearbook on International Arbitration*, 2011 (Klausegger–Klein–Kremslehner–Petsche–Pitkowitz–Power–Welser–Zeiler eds., 2011) 297–298. old.

és nyelvtudásuk a nemzetközi kereskedelmi ügyek intézéséhez. A választottbíróként is számba vett egyetemi tanárok, értelem szerint a polgári jogot, a kereskedelmi jogot, a nemzetközi magánjogot és a polgári eljárási jogot oktatók közül kerültek ki. Az állami bírók közül néhányan 1994-ig állami bírósági pályafutásuk mellett is, 1995-től pedig csak nyugdíjba vonulásuk után hasznosíthatták gazdag szakmai tapasztalataikat választottbíróként. Az ügyvédek választottbírói tevékenysége egyrészt nélkülözhetetlen a potenciális ügyfeleknek a választottbíráskodás intézményrendszere iránti érdeklődése felkeltéséhez és fenntartásához, másrészt viszont több rétegben is problémákat vethet fel, ezért ezzel a témával elkülönítetten is érdemes lenne részletesebben foglalkozni.

Az egyetemi tanárok tudományos és oktatói tekintélye hosszú időszakon keresztül - a legutóbbi időkig - fontos tényező volt az eljáró tanácsok és a választottbíráskodás egésze szakmai minőségének, erejének, tekintélyének és a választottbírói tevékenység meggyőző erejének a fenntartásában. Újabban viszont, a választottbíráskodás működési kereteit kijelölő és meghatározó jurisztokratikus és informális tényezők a professzorok tekintélyére már nem építenek. Az is igaz ugyanakkor, hogy a Magyarországon dolgozó egyetemi tanárok létszámának felduzzadása következtében és az időközben érzékelhető generációs átrétegződés miatt is, a jogászprofesszori karnak nincs már meg az a tekintélye, ami korábban megvolt és hasznosulhatott a választottbírói tevékenység minőségének biztosításában.²³ Ennek a jelenségnek a kialakulásában, annak is szerepe volt, hogy a Magyar Tudományos Akadémiának nem sikerült eddig az akadémiai tudományos minőségi és minősítési értékrendet érvényesíteni az egyetemekkel szemben, illetve az egyetemeken. Az egyetemek az MTA magasabb értékrendjével szemben az egyetemi autonómia többször átszúrt, rozsdás pajzsával igyekeznek védekezni.

²³ A választottbíráskodási eljáró tanácsoknak az eljárások során tanúsított következetes, határozott tekintélyes keménységének fontosságáról, lásd. Pinsolle Philippe: The Need for Strong Arbitral Tribunals. 823–962. old.

A Magyarországon működő állandó választottbíróságok ügyforgalma a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett szervezett Állandó Választottbíróság kivételével nem volt jelentősnek mondható az 1994. évi választottbíráskodásról szóló törvény hatálybalépését követően. Abban, hogy ez így alakult, elsősorban strukturális problémák játszottak szerepet. Amíg a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett szervezett Állandó Választottbírósághoz a különböző gazdasági ágazatokon átfekvő gazdálkodó alanyi körből fordulhattak a potenciális ügyfelek, addig a többi magyarországi állandó választottbíróság ügyforgalmának alanyai, a felek, egy-egy gazdasági ágazat, vagy volt gazdasági ágazat struktúrájához kötődtek, kötődnek.

Az 1990-es évek közepe óta újabban létrejött állandó választottbíróságok is általában egy meglévő, vagy egy hajdani gazdasági, ágazati, adminisztratív-szakmai közeg struktúrájára, vagy annak nyomaira épülnek. Ebből adódik a problémájuk. A szakmai, ágazati alapú állandó választottbíróságok esetében az ügyfelek egyike szükségszerűen közelebb van a centrumhoz, mint a másik. Az állandó választottbíróságoknak akkor vannak jó perspektívái, jó működési esélyei, hogyha el tudják hitetni a centrumtól távolabb eső potenciális ügyfelekkel és azok ügyvédjeivel, hogy tisztességes eljárásban valóban igazsághoz jutnak. A Magyar Kereskedelmi és Iparkamara melletti állandó Választottbíróságoknak a többi állandó választottbíróságokkal szemben nagy előnye volt, hogy az ágazatokon átfekvő módon működött, szélesebb körből kerültek ki a potenciális ügyfelei, tehát a centrumhoz közelség, centrumtól távoliság problémája nem jelentkezett erősen.²⁴

A választottbíróságok sikeres működésének fontos előfeltétele az is, hogy az adott országban, az adott városban a választottbíráskodást igénybe vevő ügyvédi irodák között kiegyenlített equilibrium helyzet legyen. Idővel elriasztja ugyanis a feleket és ügyvédjeiket a választottbíráskodástól, ha azt tapasztalják, hogy néhány

²⁴ Kecskés László: A választottbíráskodás jogi szabályozása Magyarországon, Jogi Tájékoztató Füzetek, Elhangzott szakmai előadásokról, Jogi Szekció, Budapest, 2012., 173–174. old.

ügyvédi iroda túl közel kerül, valamely választottbíráóság irányításához, vezetéséhez, adminisztrációjához.

A választottbíráskodás akkor működhet megfelelően, ha az adott városban, az adott országban a nagy ügyvédi irodák között egyensúly, vagy legalábbis viszonylagos egyensúly van. Ha ez az egyensúly némely iroda, vagy irodák javára eltorzul, vagy megbomlik, a választottbíráskodás - és így a jogállamiság egyik fontos dimenziója ugyancsak veszélybe kerülhet.

Veszélyezteti a választottbíráskodás etikáját és kaotikus érdekviszonyokat teremthet, hogy a magyar jogban megszűnt a választottbíráskodó ügyvédek és a választottbíráson jogi képviselői feladatot teljesítő ügyvédi szerepek között korábban fontosnak tartott "demarkációs" vonal, melynek lényege az volt, hogy bizonyos időtartamban kizárta az átjárhatóságot a gyakori korlátlan szerepcserét az ügyvédek választottbírói és jogi képviselői funkciói között.

A Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett működő Állandó Választottbíráóság Elnöksége 2019. február 6-án egyhangúlag meghozott határozatával elfogadta az Eljárási Szabályzat 6. § (4) bekezdésének törlését és a 10. § (1) bekezdésének módosítását, mely 2019. március 1-jén lépett hatályba.

Eszerint hatályát veszttette az eljárási szabályzat 6. § (4) bekezdésének ezen garanciális szabálya: "6. § [Képviselet [...]] (4) Aki a választottbíró-ajánlási listán szerepel, nem láthat el képviseletet a Választottbíráóság előtt folyamatban lévő választottbíróági eljárásban. Aki a Választottbíráóság előtt folyamatban lévő választottbíróági eljárásban választottbíróként jár el, a jelölése, illetőleg kijelölése elfogadásától a választottbírói megbízatásának megszűnéséig nem láthat el képviseletet a Választottbíráóság előtt folyamatban lévő választottbíróági eljárásban. [...]"

Az Elnökség ezen határozatával - nyilvánvalóan bízva a gyenge ügyforgalmi adatok javulásában - lényegében a lovak közé dobta a gyeplőt. Ezzel pedig veszélyes helyzetet teremtett, különösen figyelembe véve a közvélemény alakulását - a választottbíráskodástól függetlenül is – igazságszolgáltatás

függetlenségét illetően. A korábban labilis jogi alapokon működő ügyvédi kamarai választottbíróság valósággal „ráomlott” az MKIK mellett működő állandó választottbíróságra és annak tevékenységére.

Disszertáns Julian M. D. Lew angol választottbírósági szakíróra hivatkozva ír a választottbírósági jogállással összefüggésben a „nemzetközi közrend” problémájáról.²⁵ Ez a felvetés több szempontból is vitatható. Gondoljunk arra mindenekelőtt, hogy a választottbíráskodással összefüggésben a közrend védelmének első működési dimenziója a választottbírósági ítélet érvénytelenítésével kapcsolatos. Az már egy második kérdés, hogy a közrend sérelmével hozott ítélet alapján felvethető-e a választottbírói felelősség. Az MKIK melletti választottbíróság eljárási szabályzatának jelenleg hatályban lévő 50. szakasza szűken méri a választottbírósági és a választottbírói felelősséget, mivel azt mondja ki, hogy: „A Magyar Kereskedelmi és Iparkamara, a Választottbíróság, annak szervei és az alkalmazásában álló személyek, a választottbírósági tanács, valamint annak tagjai kártérítési és bármilyen egyéb jogkövetkezménnyel járó felelőssége, továbbá bármilyen jogcímen történő megtérítési, helytállási kötelezettsége kizárt minden, a választottbírósági eljárással kapcsolatban felmerült cselekményért vagy mulasztásért, kivéve a szándékos vagy súlyos gondatlanságból eredő károkozásért való felelősséget.”

Opponens szakmai érdeklődése már hosszabb ideje kiterjed a belső közrend, a nemzetközi közrend és az Európa Unió közrendjének védelmével kapcsolatos összefüggésekre. Különösen az uniós közrend „liftszerű” mozgására, az uniós szint és a tagállami szint között.²⁶ Ezek alapján inkább Disszertánsnak azon a Julian M. D. Lew írására támaszkodó megállapításával ért egyet, hogy a

²⁵ Lásd: Tézisek 6. oldal, Disszertáció 78. oldal.

²⁶ Lásd: Kecskés László: EU-JOG és jogharmonizáció. ALAPOK. 5. kiadás HVG-ORAC. Budapest 2020. 1017-1027. old., Kecskés László – Nemessányi Zoltán: Magyar közrend-Nemzetközi közrend-Közösségi közrend. In: Európai Jog (7. évfolyam) 2007. évi 3. szám 21-38. old.

választottbírók a nemzetközi kereskedelmi rend őrei és kötelességük fenntartani a nemzetközi kereskedelem alapvető normáit, a nemzetközi kereskedelem szokásait, valamint a kereskedelmi tevékenység minden szintjét megalapozó alapvető erkölcsi és etikai értékeket.²⁷

A választottbírók az eljárás nyelvéről szóló döntésük meghozatalánál és a fordítások felhasználásánál is hibázhatnak. Az ezen választottbírói tevékenységgel kapcsolatban esetleg felvethető felelősség általában „gondatlansági” természetű, és így többnyire az immunitási jellegű szabályozások (jogszabályok, szabályzatok stb.) spektrumán kívül esnek. A Magyarországon élő legismertebb nemzetközi választottbíró és választottbíráskodással foglalkozó jogtudós, Várady Tibor Hollandiában angol nyelven megjelent nagy feltűnést keltő monográfiát jelentetett meg ebben a témakörben.²⁸

Opponensi értékelésemben kiemelem, hogy az EU jogi anyagrészeket igényesen, precízen, áttekinthető módon dolgozza fel Disszertáns.

Érdekes és igényes, anyagrésze a dolgozatnak ahogy a prekontraktuális felelősség intézménykörét beépíti Szerző a választottbírói felelősség elemzésébe.

Arányos terjedelemben, lényeglátóan ismerteti Szerző a hivatkozott tényállásokat és ítéleteket.

A jövőre nézve, kutatási témaként ajánlom Szerzőnek a következő két jelenkori fejleményt a gyakorlatból:

A fiatal választottbírói nemzedék számítástechnikai képzettsége és gyakorlata gyakran olyan magas szintű, hogy az eljáró választottbírók, főként az eljáró

²⁷ Lásd: Tézisek 6-7 old. Disszertáció 78-79. old.

²⁸ Lásd: Tibor Várady: Language and translation in international commercial arbitration. From the Constitution of the Arbitral Tribunal through recognition and enforcement proceedings. T.M.C. Asser Press. The Hague. 2006. 108, 111-112, 157 old.

tanácsok elnökei könnyedén elvégzik a „választottbíróági titkársági” adminisztratív feladatokat is. Ezzel összefüggésben újszerű felelősségi problémák jelenhetnek meg. Ezt a megváltozó helyzetet tükröztetni lehetne majd a választottbíróági – választottbírói felelősség jövőbeni újabb szabályozásaiban is.

Vizsgálatra érdemes lenne, hogy a választottbírói felelősség értelmezését befolyásolja-e a jelenléti tárgyalásokra, illetve az on-line tárgyalásokra épülő kétirányú gyakorlat.

Enyhe kritikai élel jegyzi meg Opponens a következőket:

A vizsgált jogrendszerek releváns megoldásait eltérő terjedelemben vizsgálja. Különösen a magyar választottbírói-választottbíróági felelősségi-immunitási elemek ismertetése tűnik elnagyoltnak. Ebben a témakörben lehetett volna további anyagokat találni és feldolgozni. Magyar vonatkozásban például nem jelenik meg a disszertáció anyagában, hogy korábban több alkalommal is szerepelt a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara olyan kártérítési ügyek alpereseként állami bíróságok előtt, amelyeknek a tényállásai a választottbíróág tevékenységével álltak összefüggésben. Az elmúlt bő három évtized során ezekben az ügyekben Dr. Horváth Jenő, választottbíró kollegánk, választottbíróágunk egykori elnökségi tagja, és aki a Magyar Ügyvédi Kamara néhai elnöke is volt több alkalommal kivétel nélkül sikeresen, „pro bono” képviselte a Magyar Kereskedelmi és Iparkamarát az állami bíróságok előtt.

Nyilvánvalóan csupán egy kisebb szerzői figyelmetlenség következtében fordulhat elő, hogy ugyanazt a híres Amerikai Egyesült Államokbeli tudományos intézetet, a Restatement-eket nagyrészt előkészítő philadelphiai székhelyű kutatóbázist a Tézisek 8. oldalán a 4. sorban „American Law Institute” elnevezéssel illeti, ugyanezen az oldalon két bekezdéssel lejjebb a 22. sorban pedig „American Legal Institute” néven utal rá.

Hasonló oka lehet annak a helyesírási pontatlanságnak is, hogy a „4. 2. Ausztria” fejezetben a disszertáció 105. oldalán helytelenül „Amthaftungsgesetz” kifejezést használja a helyes „Amtshaftungsgesetz” terminológia helyett. (Lásd: Disszertáció 105. oldal 24. sor.)

Szerző témájával összefüggésben említi téziseinek 7. oldalán a 4. sorban, hogy: „A választottbírói jogviszony vonatkozásában az angol jog, bár a státusz elméletből indul ki, ma már alapvetően a hibrid elméletet követi.” Opponens véleménye szerint a státusz elmélet említésével összefüggésben fontos lett volna legalább egy lábjegyzet erejéig arra is utalni, hogy a státusz elmélet a polgári jog tudománytörténetében fontos szerződési jogi módszertani megközelítés Sir. Henry James Sumner Maine (1822-1888) révén a szerződési jog szociológiájához.²⁹

A 2024. évi közgazdasági Nobel díjat elnyerő három az Egyesült Államokban kutató szakember Daron Acemoglu, Simon Johnson és James Robinson munkássága rendkívül közel hozta egymáshoz a közgazdasági és a jogi gondolkodást. A díjat odaítélő Svéd Királyi Akadémia indokolása szerint munkájukat a társadalmi intézmények és az adott ország jóléte közötti összefüggések vizsgálataért ismerték el. A három kutató kimutatta azt, hogy a gyenge jogállamisággal és a lakosságot kizsákmányoló intézményrendszerrel működő országok gazdasága nem ér el akkora növekedést, mint az ezeken a területeken jól teljesítő államok. A Nobel díjjal elismert három kutató szerint a jólét és a társadalmi intézmények kapcsolata, ideértve a jogállamisági kritériumokat is egészen a gyarmatosítás idejéig visszavezethető. Opponens

²⁹ „The movement of the progressive societies has hitherto been a movement from status to contract” H. S. Maine: Ancient Law. 1930-as Pollock-féle kiadás 182. old. A mű első kiadása 1861-ben jelent meg. Lásd: Kecskés László: Vázlatok a „státus”-ról. In.: Kecskés László: Polgári jogi tanulmányok. Janus Pannonius Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs, 1995. 7-37. old.

véleménye szerint ennek a kapcsolatrendszernek a figyelembevételével érdemes gondolkodni a „jó választottbíráskodás” fogalmán és perspektíváján.

Összességében Opponens kiemeli, hogy Boóc Ádám azon fiatal tehetséges szakírók szűk köréhez tartozik, akik a klasszikus polgári jog, a nemzetközi magánjog, a kereskedelmi jog és a nemzetközi kereskedelmi jog gondolatirányait, problémafelvetéseit vonatkoztatják a választottbíráskodás jogi anyagainak vizsgálatára. Fontos hozadéka ezen szakmai kör munkásságának, hogy lényegesen meghaladja a szürke technicista szemléletet, ami a választottbíráskodással foglalkozó magyar jogirodalom fő irányát hosszabb időn keresztül jellemezte és nagy mértékben jellemzi még ma is.

Boóc Ádám „Felelősség és immunitás a választottbíráskodásban mint alternatív vitarendezési eljárásban. Jogösszehasonlító elemzés.” című disszertációja álláspontom szerint kiváló minőségű tudományos munka, minek alapján feltétlenül javaslom Szerző számára az MTA doktora cím odaítélését.

Pécs, 2025. február 14.

Kecskés László

MTA r. tag